



УДК 94(477.83/.86):324]"1861/1914"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.05.1087>

ВИБОРИ ДО ГАЛИЦЬКОГО СЕЙМУ: НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД

Ігор ЧОРНОВОЛ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-002-1495-4417>

доктор історичних наук,
Львів, Україна,
e-mail: ihorcornovol@yahoo.com

Галицький сейм — вищий орган системи самоврядування австрійської провінції, що звалася «Королівство Галичини та Лодомерії з Великим Князівством Краківським разом з князівствами Освенцім і Затор». Сейм регулярно збирався на свої сесії у Львові з 1861 по 1914 рр. Число усіх депутатів Галицького сейму — 150, з 1896 р. — 154, після 1900 р. — 161. 199 — саме стільки осіб представляло українців у Галицькому сеймі, які з 1861 по 1913 рр. виграли вибори 267 разів. *Об'єктом* дослідження є Галицький сейм, а *предметом* — його українська фракція. Використавши математичний метод і порахувавши українські мандати, автор акцентував на *політичній географії* результатів виборів до Сейму.

Метою статті є встановити, як розподілялися українські мандати послів до Галицького сейму територіально і відповіді на запитання: що сприяло активності українського виборця? Такі дослідження досі не проводив ніхто, і цим зумовлена *актуальність* теми. Додана таблиця свідчить, що лише в двох повітах — Надвірнянському та Збараському мандат здобував український кандидат завжди, в трьох — Броди, Жовква й Калуш — в 9 випадках з 10, в шести — Дрогобич, Жидачів, Снятин, Станіславів, Стрий, Турка — в 8 з 10. Завершують таблицю виборці ряду повітів, які впродовж всієї історії Галицького сейму зуміли обрати українця лише раз. Такий розподіл мандатів автор обумовив рівнем освіти, матеріальним станом та самосвідомістю виборців III і IV курій, наявністю чи відсутністю політичних лідерів, їх умінням завоювати довіру виборців, активністю або пасивністю польських політиків та державної адміністрації на означених теренах.

Ключові слова: Регіональна історія, Галичина, Галицький сейм, вибори.

Ihor CHORNOVOL

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-002-1495-4417>

Habilitation Doctor of History,
Lviv, Ukraine,

e-mail: ihorcornovol@yahoo.com

ELECTIONS TO THE DIET OF THE GALICIA: THE NATIONAL CONTEXT AND REGIONAL APPROACH

Introduction. The Galician Sejm was the highest body of the self-government system of the Austrian province, called the Kingdom of Galicia and Lodomeria with the Grand Duchy of Cracow together with the principalities of Auschwitz and Zator. The Sejm held regularly in Lviv from 1861 to 1914. The number of all deputies of the Galician Sejm was 150, from 1896 — 154, after 1900 — 161. 199 — exactly this number of men represented the Ukrainian people in the Galician Diet, who from 1861 to 1913 won the election 267 times.

The object of the research is the Diet of the Galicia as well as the subject is its Ukrainian faction.

Problem statement. Continuing his previous research on the list of the Ukrainian deputies, now the author focused on the regional divide of the Ukrainian mandates. The purpose of this article is to learn how the Ukrainian mandates of the Diet's deputies were distributed territorially and answer the question: what factors contributed to the activity of the Ukrainian voters?

There was not such a research in historiography, this determines its relevance.

Methods. Using mathematical methods and counting Ukrainian mandates, the author focused on the political geography of the elections to the Diet.

Results. The attached table shows that in only two counties — Nadvirna and Zbaraz' — the Ukrainian candidate always won the mandate, in three — Brody, Z'ovkva and Kalush — in 9 cases out of 10, in six — Drohobych, Z'ydachiv, Sniatyn, Stanislaviv, Stryi, Turka — in 8 out of 10 and so on. Lviv, Horodok, Dobromyl, Novy Sonch, Skalat and Jaroslav counties, who have managed to elect a Ukrainian just once in all history of the Galician Diet, completed the table. Such statistics of regional distribution of seats were determined by level of education, material standard of living, and self-awareness of voters of III and IV curias, factors of presence or absence of local political leaders, their ability to win the trust of voters, activity or passivity of Polish politicians and state administration in these areas. At the same time the influence of the Lviv Ukrainian parties' leadership on the election results was not significant.

Keywords: Regional history, Galicia, Galician Diet, elections.

Вступ. Галицький сейм — вищий орган системи самоврядування австрійської провінції, що звалася «Королівство Галичини та Лодомерії з Великим Князівством Краківським разом з князівствами Освенцім і Затор». Сейм регулярно збирався на свої сесії у Львові з 1861 по 1914 роки. Число усіх депутатів Галицького сейму — 150, з 1896 р. — 154, після 1900 р. — 161. 199 — саме стільки осіб представляло український народ у Галицькому Сеймі, які з 1861 по 1913 роки вигравали вибори 267 разів [1; 2; 3].

Водночас з Галицьким сеймом діяли українські фракції в Сеймі Буковини та австрійському Райхсраті (Державній Раді). Однак найрезонанснішою була діяльність українських послів саме в Галицькому сеймі: в Райхсраті українські справи перебували на маргінесі, натомість Сейм Буковини налічував всього 31 посла, після реформи 1903 р. — 63, а українців вперше обрано до його складу лише 1890 р. [4, с. 16—21]. Ба навіть польський дослідник Станіслав Гродзиський зауважив, що «як крайовий Галицький сейм не в одному випадку репрезентував прагнення всього польського народу, так був ареною презентації прагнень українського народу, лише частина якого замешкувала Галичину» [5, с. 8]. Таким чином, з огляду на слабкість української репрезентації в інших сеймах та парламенті Австро-Угорської монархії, з одного боку, та відсутність парламентарних тіл у підросійській Україні, з іншого, діяльність українських фракцій у Галицькому сеймі має всеукраїнське значення. Прикметно, що чимало діячів ЗУНР прийшли в велику політику з дипломами школи Галицького сейму.

Об'єктом дослідження є Галицький сейм, а предметом — його українська фракція. Метою цієї статті є встановити, як розподілялися українські мандати послів до Галицького сейму територіально і відповісти на запитання: які чинники сприяли активності українського виборця? Використавши математичний метод і порахувавши українські мандати, автор акцентував на політичній географії результатів виборів до Сейму. Такі дослідження досі не проводив ніхто, і цим зумовлена актуальність авторського дослідження.

Основна частина. Таблиця, що публікується, представляє розподіл українських мандатів за округами. Усіх округів було 74 — стільки, скільки було

повітів. Згідно з ординацією 1861 р. виборчі округи утворювали декілька судових повітів. Реформа 1884 р. прирівняла виборчі округи до адміністративних повітів остаточно. В таблиці не враховані попередні назви округів, за винятком тих, які змінилися істотно. Почерговість обумовлена чисельністю обраних українських депутатів, розпочинаючи від найсприятливіших їм регіонів. Вірилістів (єпископат, ректори та президент Академії Наук у Кракові отримували мандати автоматично, поза виборами) не враховано. Не враховано також випадки, коли впродовж однієї каденції одного українського депутата заміняв інший (внаслідок смерті або складання повноважень); цифри означають мандати, а не кількість осіб, які посідали його впродовж каденції.

Тож Львів і чимало прилеглих повітів дали українській фракції найменше мандатів. Так само, як і повіти з мішаним населенням (Бучач, Новий Сонч, Скалат, Тереховля, Ярослав тощо; 1901 р. в самому Львові серед 12642 виборців було 550 українців і 5511 євреїв.) [6, с. 40, 44—45; 7, с. 41]. Найбільше, натомість, передовсім сільські виборці Станіслава та Покуття в цілому. Послами від Станіславівської IV курії впродовж 25 років (1889—1914) були селяни Угринова Долішнього — будівельний майстер Йосиф Гурик (член Української національно-демократичної партії і посол від Станіславівського повіту в 1889—1895, 1901—1907 рр.) і війт Лазар Винничук (посол у 1895—1901, 1908—1914 рр., при тому регіон не мав однорідно-українського етнічного забарвлення) [8].

Очевидно, прилеглисть села до значного міста сприяла суспільному авансові його мешканців в сенсі вищого матеріального рівня, кращих освітніх можливостей і, як наслідок, — вищої самосвідомості та політичних амбіцій. «Мешканці Угринова, — згадував його мешканець, — це переважно незаможні селяни, які завдяки близькому положенню до Станіслава могли підроблятися на заробітках у місті або також на фільварках Бужинського і Лібермана. Одночасно завдяки такому догідному положенню села (головні шляхи) угринівські селяни могли легко доставляти такі свої продукти, як молоко, гордину, овочі й інше, до міста. Це близьке положення до міста відкривало різні можливості для молоді відвідувати вищі школи та вчитися ремесла, бо в селі,

Таблиця. Розподіл українських мандатів за округами

	1861 1866	1867 1869	1870 1876	1877 1882	1883 1889	1889 1895	1895 1901	1901 1908	1908 1913	1913 1914
Надвірна	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Збараж	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Калуш	1	1	1	1	1	1	1	—	1	1
Броди	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1
Жовква ¹	1	1	1	1	2	2	—	1	1	1
Снятин	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1
Турка	1	1	1	1	—	1	—	1	1	1
Дрогобич	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—
Станіславів	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1
Стрий	1	—	2	1	1	1	—	1	1	1
Жидачів; до 1884 р. — Миколаїв і Журавно	1	1	1	1	—	1	1	—	1	1
Підгайці	1	1	1	—	—	1	1	—	1	1
Коломия	1	1	1	—	—	1	1	—	1	1
Заложці і Зборів; з 1884 р. — Перемишляни	1	1	1	1	1	—	1	—	—	1
Рава Руська	1	1	1	1	—	—	—	1	1	1
Рогатин	1	1	1	—	—	—	—	1	1	1
Ліско	1	1	1	—	1	—	—	1	1	—
Богородчани	1	—	1	—	—	1	—	1	1	1
Перемишль	1	2	1	—	—	—	1	—	—	1
Тлумач	1	1	1	—	—	—	1	—	1	1
Гусятин	1	—	1	—	1	—	—	—	1	1
Косів	1	1	1	—	—	—	—	—	1	1
Тернопіль	1	1	1	—	—	—	—	—	1	1
Сокаль	1	—	1	1	—	1	—	—	—	1
Заліщики	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1

¹ У 1883 і 1889 рр. виборці I курії Жовківського повіту обирали депутатом греко-католицького священника Тита Ковальського, який, хоч входив до складу «Польського кола», промовляв у Сеймі українською мовою та підтримував жадання «Руського клубу».

Продовження таблиці

	1861	1867	1870	1877	1883	1889	1895	1901	1908	1913
	1866	1869	1876	1882	1889	1895	1901	1908	1913	1914
Борщів	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1
Лука і Меденичі, Старий Самбір з 1884 р.	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1
Долина	1	1	—	—	—	—	1	1	—	—
Кам'янка Струмилова	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
Сянок	1	1	1	—	—	—	—	1	—	—
Бережани (і Перемишляни до 1884 р.)	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Бібрка	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Чортків	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Яворів	1	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Мостиська	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Самбір, Старий Самбір, Стара Сіль; з 1884 р. — Самбір і Лука	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—
Рудки	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Бучач	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Золочів	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Чесанів	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Городенка	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Теребовля	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Львів	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Городок	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ярослав	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Добромиль	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Скалат	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Новий Сонч	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—

через несприятливу польську освітню політику, були тільки початкові школи. Завдяки тому село видало з себе декількох інтелігентів, як Йосиф Гурик, бувший посол до австрійського парламенту...» [9, с. 690]. Проте у Львівському повіті чинник наближення до великого міста сприяв не зростанню самосвідомос-

ті селян, а полонізації: 1912 р. у Львові до переходу на римський обряд зголошувалося кількадесят осіб щомісяця [10]. До того ж ані українські селяни, ані тим більше міщани Львівського повіту не висунули зі свого середовища таких провідників, як Й. Гурик або Л. Винничук.

Збаражчина натомість — терен діяльності поважаного й австрійською адміністрацією, й польськими політиками отця Стефана Качали (у 1873—1879 рр. був членом «Польського кола»), тому від самого початку до своєї смерті 1888 р. С. Качала незмінно перемагав у всіх виборах. Водночас, як свідчать спогади, чинник наближення до великого міста (Тернопіль) не відіграв ролі каталізатора національної свідомості, як у селян з-під Станіславова (утім, Збаразький повіт включав у себе не лише сучасний Збаразький, а й більш віддалений Підволочиський район). Активісти українського національного руху Збаражчини — це здебільшого заможні селяни, які дороблялися іноді й значних маєтків завдяки землеобробству (так, маєток посла Д. Остапчука становив 150 моргів землі [11, с. 467]), а також традиційним селянським промислам і фірманці. А порівняно високий рівень селянського самоусвідомлення Збаразького повіту обумовлений просвітительською діяльністю енергійних місцевих провідників І. Наумовича й С. Качали. Після смерті С. Качали Збаражчина обрала до Сейму отця Миколу Січинського, що здобув значний авторитет завдяки передовсім своїй великій праці над удосконаленням статуту доріг Галичини; після його смерті 1894 р. Крайова управа (виконавчий орган Галицького сейму) ухвалила рішення про вивішення на сеймовому палаці прапорів жалоби [12]. У 1894—1895 рр. регіон представляв дідич Тадей Федорович (місцевий повітовий маршал, двоюрідний брат відомого своїм українофільством магната Володислава Федоровича), що також вступив до «Руського клубу» [13]. У ХХ ст. Збаражчина була одним з небагатьох теренів, де домінувала Українська соціал-демократична партія. Утім, це заслуга Яцка Остапчука, сина пізнішого посла від Збаражчини Дмитра Остапчука [12, спр. 2407, 7 арк.]; після смерті Д. Остапчука (1907) повіт обрав до Сейму місцевого селянина-самоука Андрія Шмігельського (приятеля Яцка) — єдиного соціал-демократа, що засідав у Сеймі за всю його історію. Після смерті Я. Остапчука 1907 р. у Збаразькому повіті активізувалися москвофіли, і 1908 р. А. Шмігельський програв вибори селянинові Олексі Крисоватому, членові «Російського клубу» на чолі з Володимиром Дудикевичем. На виборах 1913 р. у Збаражчині переміг тернопільський адвокат Сидір Голубович — згодом прем'єр-міністр ЗУНР.



Іл. 1. Символічні кельня, кайло та циркуль, які використовувалися під час закладання першого каменя у фундамент палацу Галицького сейму 1878 р. Музей Львівського національного університету ім. І. Франка. Фото І. Чорновола

Особистими якостями провідника краю обумовлена також присутність на самому вершечку таблиці Надвірнянського повіту. 37 років, з 1870 по 1907, Надвірну представляв у Сеймі отець Корнило Мандичевський, якого 1872 р. вперше обрали також маршалом повітової ради. К. Мандичевський не цікавився великою політикою, а в останній своїй каденції навіть не входив до складу української фракції. Зате був особливо активний у справі облаштування рідного повіту: здобував кошти на дороги, меліорацію, школи тощо. Очевидно, така постава забезпечувала респект до його особи усіх виборців. Тож це унікальний випадок, коли за українського кандидата згідно голосували не лише русини, а й поляки та євреї. 1897 р. Надвірна урочисто відзначила 25-ліття головування К. Мандичевського в повітській раді [12, спр. 2088, 24 арк.]. (Іл. 1.).

Політичні здібності локального провідника забезпечили також незмінний успіх Жовківському повітові (адвокат Михайло Король) та Дрогобицькому повітові (професор гімназії Ксенофонт Охримович, обирався також бургомістром). На керівних посадах у Дрогобицькій державній адміністрації працювали й інші українці, яких обирали депутатами. Це довголітній секретар Дрогобицького староства, посол у 1867—1876 рр. Василь Коцко, староста дрогобицький, посол на Сейм у 1865—1866, 1877—1880 рр. Яків Кульчицький. Утім, у самому Дрогобиці українці чисельно переважали поляків аж до початку ХХ ст. [15, с. 91] «Місто Дрогобиць за моїх часів справляло враження українсько-єврейського



Іл. 2. Польська карикатура на старосту Стрийського пов. Івана Левицького, який отримує від комісара Волинського передвиборчі вказівки «Руської ради». «І що ж несеш, розпорядження чи форлядунок?» «Ні, то наказ, кого вельможний пан має вибрати послом». *Szczutek*, 1886. № 21

міста. Великі передмістя були українські, а середмістя було єврейське. Поляків, поза урядниками та професорами, було мало, хіба трохи було ремісників (шевців, кравців, різників), але між ними також було багато українців, особливо було багато українців бондарів і різників-м'ясарів», — згадував депутат в 1908—1914 рр., заступник голови «Українсько-руського клубу соймового» і «Українського соймового клубу» адвокат Іван Макух (навчався в Дрогобицькій гімназії в 1887—1892 рр.) [16, с. 15]. Це й зумовило один із трьох випадків перемоги українського кандидата з міської курії (додаткові вибори 1873 р.), з одного боку, й факт втрати українською фракцією дрогобицького мандата, розпочинаючи з 1908 р. У той час чисельність поляків у місті вже перевищувала чисельність українців, а більшість на двох останніх виборах підтримала кандидатуру графа Францішка Замойського.

Інші міста, які обирали до Сейму українців у третій курії, — Перемишль (1867, директор гімназії Фома Полянський) та Стрий (1870, Юліян Лаврівський, віце-маршал Галицького сейму). Регулярні перемоги українських кандидатів у Стрию обумовлені також тим, що, незважаючи на поступове загострення польсько-українських стосунків, польські політики зазвичай не виставляли контркандидатів у деяких повітах з домінуючим українським населенням, а передовсім у Надвірнянському, Стрийському, Жидачівському та Турківському. «Поляки, — зга-

дував Є. Олесницький, — не уважали Стрийщини своїм операційним тереном, тому не тяжко було перевести тут вибори. Старостою був старий бюрократ [Іван] Левицький, русин з походження й обряду аж до смерти, що урядовав і говорив, правда, по-польськи, однак не позбавлений був руського почування, чого доказом було, що вмираючи, записав частину маєтку на стипендії для синів греко-католицьких священників. Одним з комісарів староства був русин Волинський, який звичайно переводив правибори по селах і розвозив рівночасно відозви «Руської Ради» зі Львова. Всі виборчі комісари заїздили правильно до священників і переводили правибори згідно з їх бажанням. Агітації не знав тут ніхто і її ніколи не було потреба. Ніхто не чував також ніколи про які-небудь передвиборчі збори. В день виборів з'їздилися виборці рано до Стрия до церкви. Там відправлялося богослужіння, і щойно тоді виголошував священник з проповідниці ім'я кандидата. Просто з церкви йшли виборці до виборчої салі і вибирали того кандидата голосно, хоч часто не бачили його перед тим ніколи на очі або навіть і не знали, хто він такий. Такий примітивний спосіб переведення виборчої акції був очевидно дуже вигідний, і Стрийщині легко було дістати опінію дуже доброго і патріотичного повіту. Була це насправді *aurea aetas*, в якій незнана була боротьба, а все проходило гладко само собою. Та наслідки цього показалися не конче добрі. Квієтизм не міг витворити в народі відпорної сили, і як тільки відносини змінилися, почалася зараз перемога противників. ... Поляки витягнули свої жадні руки також і по Стрийщину, і вже перші акти боротьби скінчилися нашою програю. Показалося, що нарід, не привиклий до боротьби, не може досягнути перемоги. В такому положенні була Стрийщина мертвим матеріалом, який вимагав колосально багато праці, щоби з нього витворити огнище народної сили» [17, с. 213—214]. (Іл. 2).

Жовківщина, Рава-Руська, Сокальщина, а особливо Брідщина з прилеглим Кам'янко-Струмилівським повітом — твердині москвофільства. Прикметно, що адміністрація краю спонукала завзятого ворога москвофільства О. Барвінського виставляти свою кандидатуру саме в Бродівському повіті взамін за свою підтримку [18, с. 84]. Коли 1904 р. О. Барвінський разом з більшістю української фракції склав мандат на знак протесту проти відмови більшості підтрима-

ти проект української гімназії в Станіславові, намісник граф Андрій Потоцький відмовив йому в підтримці — і він програв вибори кандидатуві московської партії отцеві Теодозієві Еффиновичу [19, с. 159—160]. Навіть 1913 р. Бродівський повіт обрав депутатом Дмитра Маркова і в цей спосіб став єдиним повітом, який проголосував за московфіла під час останніх виборів до Галицького сейму.

Подібною була ситуація в Сокальському повіті з Анатолем Вахнянином. Обраний під істотним тиском адміністрації краю у 1893 і 1897 рр. до парламенту і 1895 р. до Сейму, знеохочений А. Вахнянин зняв свою кандидатуру під час виборів 1901 р., коли певний селянин заявив йому в вічі, що радше кинеється на багнети, а за А. Вахнянина голосувати не буде [20, с. 189].

Незрозуміла ситуація з Городенкою, яка мала такого здібного організатора, як Т. Окуневський. Що Т. Окуневський мав авторитет не лише серед українців, а й інших мешканців міста, свідчить факт обрання його бургомістром 1898 р. [12, спр. 2370, 63 арк.]. Проте він чомусь виставляв свою кандидатуру в Коломийському виборчому окрузі. Ймовірно, ситуацію в Городенці визначала місцева адміністрація та звичаєвість непотизму: у 1877 р. отець Лев Полевий, парох Городенки, програв вибори Михайлові Ленартовичу, зятю Городенківського старости [21]; М. Ленартович представляв Городенківський повіт у Галицькому сеймі до 1895 р. У 1895—1914 рр. виборці Городенківського повіту обирали до Галицького сейму поляка вірменського походження Антонія Теодоровича.

А от у Бережанському повіті вирішальний вплив на вислід виборів спочатку мали графи Потоцькі, які резидували поблизу Бережан у Раю. Тут у 1867—1870 рр. балотувався граф Альфред Потоцький (прем'єр-міністр Австро-Угорської монархії в 1870—1871 рр., маршал у 1875 р. і намісник Галичини в 1875—1883 рр.), а в 1883—1889 рр. — його син Роман. Лише внаслідок прибуття до Бережан відставного жандарма Тимотея Старуха українській фракції вдалося повернути бережанський мандат 1908 р.

Тимотея Старух, посол у 1908—1914 рр. від Української національно-демократичної партії, був сином вїйта лемківського села Бережниця Вижня, депутата ради повіту Ліско, посла у 1861—1866 рр.

Михайла Старуха. Хоч неписьменний, але його заможний батько був сповнений власної гідності і усвідомлював вагу селянського представництва в Сеймі Галичини вповні. Агітуючи за собою, М. Старух говорив: «бо то я був все за справедливістю; що панам то панам, що реміснику то реміснику, що ксенжам то ксенжам, що хлопам то хлопам» [12, спр. 2989, 4 арк.]. Тимотея навчився грамоти самотужки, а під час військової служби у Відні добре опанував німецьку мову. Після повернення додому не захотів залишатися в рідному селі, вступив на службу до жандармерії, швидко був призначений начальником постерунку. Спенсіонований 1896 р. у зв'язку із станом здоров'я, осів у с. Золота Слобода Бережанського повіту, де провадив господарство. Вплив Т. Старуха на селян був такий великий, що за рік його перебування на посаді члена управи читальні Товариства ім. М. Качковського селяни розв'язали її, заклавши натомість осередок «Просвіти», і стояли за Т. Старухом горою. Відтак енергійний Т. Старух не лише вирвав Бережанщину з-під домінації Потоцьких, що резидували неподалік у Раю, а й ефективно опирався надмірним амбіціям партійного проводу УНДП. Коли 1907 р., побоюючись за вибір Костя Левицького, партійні функціонери чинили на нього шалений тиск з вимогою зняти свою кандидатуру під час виборів до парламенту (перші вибори на засадах загального виборчого права, округ був двомандатний), Т. Старух відмовився і пройшов до парламенту разом з К. Левицьким; провід УНДП був змушений перед ним вибачитися. За ЗУНР екс-жандарм став комісаром Бережанського повіту, членом Української національної ради ЗУНР, Народного комітету Української народної трудової партії, першим заступником голови Трудового Конгресу в Києві (1919) [22]. Зауважмо, Українську національно-демократичну партію представляв у Галицькому сеймі в 1901—1913 рр. також Антін Старух, рідний брат Тимотея [23, с. 36—44].

Висновки. Отже, статистика регіонального розподілу мандатів обумовлена не лише рівнем освіти, матеріальним станом та самосвідомістю виборців III і IV курій, а й чинниками наявності чи відсутності політичних лідерів, їх уміння завоювати довіру виборців, активністю або пасивністю польських політиків та державної адміністрації на означених теренах.

Натомість вплив львівського українського партійного проводу на результати виборів істотним не був.

1. Чорновол І. *Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861—1901. Нарис з історії українського парламентаризму*. Львів, 2002.
2. Чорновол І. *199 депутатів Галицького сейму*. Львів, 2010.
3. Чорновол І. *Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861—1914*. Львів, 2018.
4. Настюк М. Буковинський крайовий сейм: структура, компетенції і діяльність (1861—1914). *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Вип. 30. Львів, 1993. С. 16—21.
5. Grodziski S. *Sejm Krajowy galicyjski. 1861—1914*. T. 1. Warszawa, 1993.
6. Eberhardt P. *Przemiany narodowosciowe na Ukrainie XX wieku*. Warszawa, 1994.
7. Semczyszyn M. *Galicyskie wybory. Dzialalnosc' Centralnego Komitetu Wyborczego dla Galicji Wschodniej w latach 1867—1906*. Warszawa, 2014.
8. Дейчаківський І. *Йосиф Гурик — селянський посол*. Івано-Франківськ, 2003.
9. Терешкун З. Угринів. *Альманах Станіславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станіславова і Станіславівщини*. Т. II. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1985 (Наукове товариство ім. Т. Шевченка; Український архів, т. XXIX).
10. Допись з-під Львова: Недостачі руської політичної і просвітної організації в Львівському повіті і у Львові. «Львівська Русь» а казино для дівчат і парубчаків. Наука релігії руської в львівських школах. Сотрудники катехити. Польщене і латинщене русинів по містах, а особливо у Львові. Потреба українського катол. Дому у Львові і популярної часописи. Потреба опіки для шкільної і академічної молодіжи. *Руслан*, 1912. Ч. 16.
11. Остапчук Я. Подих з недавньої бувальщини (думки і спогади з мого життя). *Збаражчина. Збірник споминів, статей і матеріалів*. Торонто: НТШ, 1968. С. 183—470 (Український архів, т. XVII).
12. *Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів*. Ф. 167. Оп. II. Спр. 2909. 18 арк.
13. Чорновол І. Свої серед чужих, чужі серед своїх: Федоровичі гербу Огінець у контексті українського національного руху XIX ст. *Нариси з історії Галичини*. Львів, 2017. С. 127—164.
14. Остапчук Я. *Подих з недавньої бувальщини. Збаражчина*. Торонто: НТШ, 1968. С. 183—470.
15. *Нариси з історії Дрогобича (від найдавніших часів до початку XXI століття)*. Ред. Л. Тимошенко. Дрогобич, 2009.
16. Макух І. *На народній службі. Спогади*. Київ, 2001.
17. Олесницький Є. *Сторінки з мого життя. Передрук видання 1935 р. з додатковими матеріалами*. Стрий, 2007.
18. Чорновол І. *Польсько-українська угода 1890—1894 рр.* Львів, 2000.
19. *Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України*. Ф. 135. Спр. 56; Барвінський О. Спомини з мого життя. Частина VI.
20. Аркуша О. Вибори до Галицького сейму 1901 року: до проблеми політичної модернізації українського суспільства Галичини *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 38. Львів, 2003.
21. Из округа wyborчого Городенка — Обертин (Выборова реминисценция). *Слово*, 1877. Ч. 81.
22. *Центральний Державний історичний архів України у Львові*. Ф. 309. Оп. 1. Спр. 227: Автобіографія депутата Сейму Старуха Тимотея, вирізки з газет про його життя і діяльність. 163 арк.
23. Андрусак Т. Старухи: три покоління представників української правової думки в Галичині. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. Вип. 54. Львів, 2011.

REFERENCES

- Chornovol, I. (2002). *The Ukrainian Faction of the Galician Diet. 1861—1901. Essay on the History of the Ukrainian Parliamentarism*. L'viv [in Ukrainian].
- Chornovol, I. (2010). *199 deputies of the Galician Diet*. L'viv [in Ukrainian].
- Chornovol, I. (2018). *The Ukrainian Faction of the Galician Diet. 1861—1914*. L'viv [in Ukrainian].
- Nastiuk, M. (1993). The Diet of the Bukovyna: Structure, Competencies, and Activities (1861—1914). *Visnyk Lviv's'koho universytetu. The Juridical Series*, 30, 16—21 [in Ukrainian].
- Grodziski, S. (1993). *The Diet of the Galicia. 1861—1914* (Vol. 1). Warszawa [in Polish].
- Eberhardt, P. (1994). *The Changes of Population in Ukraine in the 20 Century*. Warszawa [in Polish].
- Semczyszyn, M. (2014). *The Galician Elections. The Activity of the Central Committee of the Elections for the Eastern Galicia in 1861—1906*. Warszawa [in Polish].
- Dejachivskij, I. (2003). *Josyf Huryk — the peasant deputy*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Tereshkun, Z. (1985). *Uhrniv. Almanac of the Stanislaviv land. Collection of Materials on the History of Stanislaviv and Stanislavivshchyna* (Vol. II). New York; Paris; Sydney; Toronto (Taras Shevchenko Scientific Society; The Ukrainian Archive, vol. XXIX) [in Ukrainian].
- (1912). *Ruslan*, 16 [in Ukrainian].
- Ostapchuk, Ya. (1968). A Breath from the Recent Past (the Thoughts and Memories from My Life). *Zbaraz'chyna. The Collection of Memoirs, Articles, and Materials* (Pp. 183—470). (The Ukrainian Archive, vol. XVII). Toronto [in Ukrainian].
- V. *Stefanyk L'viv Scientific Library of the National Academy of Sciences of Ukraine. The Department of Manuscripts*. F. 167. Op. II. Spr. 2909 [in Ukrainian].
- Chornovol, I. (2017). Own among Strangers, Strangers among Their Own: Fedorowicz, Coat of Arms Oginec', in the

- Context of the Ukrainian National Movement of the 19 Century. *Essays on the History of the Galicia* (Рр. 127—164) L'viv [in Ukrainian].
- Ostapchuk, Ya. (1968). *A Breath from the Recent Past. Zbaraz'chyna*. Toronto (Рр. 183—470) [in Ukrainian].
- Тymoshenko, L. (Ed.). (2009). *Essays on the History of Drohobych (from the Ancient Times to the Beginning of the 21 century)*. Drohobych [in Ukrainian]
- Makukh, I. (2001). *In the Public Service. Memoirs*. Kyiv [in Ukrainian].
- Olesnyc'kyj, Ye. (2007). *The Pages from My Life*. Stryj [in Ukrainian].
- Chornovol, I. (2000). *The Polish-Ukrainian Agreement in 1890—1894*. L'viv [in Ukrainian].
- Barvins'ky, O. *Memoirs of My Life (Part VI)*. T. Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. *The Department of Manuscripts*. F. 135. Spr. 56 [in Ukrainian].
- Arkusha, O. (2003). The Elections to the Galician Sejm of 1901: to the Problem of Political Modernization of the Ukrainian Society of the Galicia. *Visnyk of Lviv National University. The Historical Series*, 38 [in Ukrainian].
- (1877). From Election`s Circle Horodenka — Obertyn (Reminiscence on the Election). *Slovo*, 81 [in Ukrainian].
- Autobiography of Starukh Timotej, the Deputy of the Diet, clippings from Newspapers about His Life and Activity. *The Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv*. F. 309. Op. 1. Spr. 227 [in Ukrainian].
- Andrusiak, T. (2011). The Starukhs. Three Generations of Representatives of the Ukrainian Legal Thought in the Galicia. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. The Juridical Series* (Issue 54) [in Ukrainian].